

Etikus viselkedés

Gondolatok a büntetés-végrehajtás magatartási kódexéről

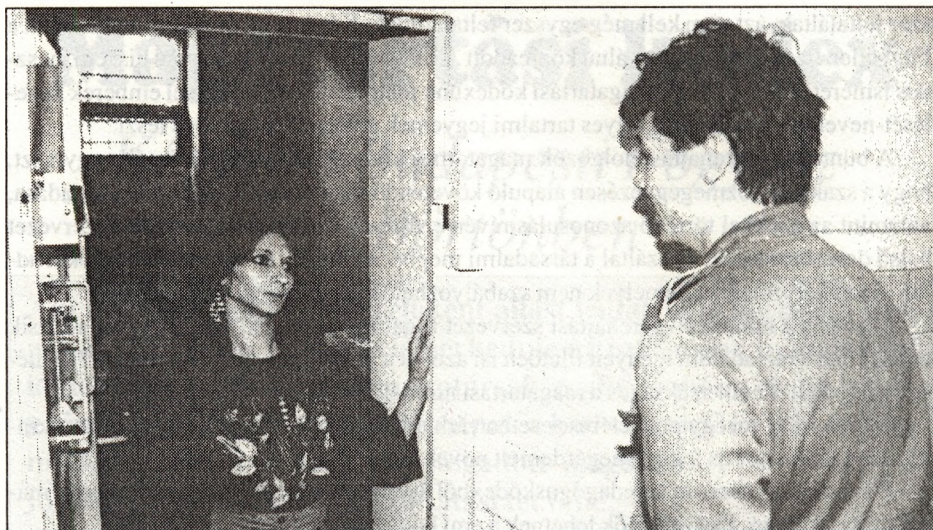
Megközelítően 20 éve az Egyesült Nemzetek Szervezetének közgyűlése határozatban fogadta el a rendvédelmi szervek tagjainak magatartási kódexét. Több fórumon is megfogalmazódott már az az óhaj, hogy a magyar büntetés-végrehajtás szervezetében dolgozók számára is össze kellene állítani egy etikai kódexet, s a leendő kódex tartalmára javaslatok, vélemények hangzottak el.

A Börtönügyi Szemle egy korábbi számában Csóti András módszertani főigazgató ezzel a témával kapcsolatos előadásának szerkesztett szövegét olvashattuk. A tanulmány lényegi támpontokat adott a leendő kódex elméleti megalapozására, illetve részleteiben ismertette az ENSZ közgyűlésének ajánlott magatartási kódexét.

Az olvasót talán zavarja, hogy az etikai és magatartási kódex kifejezést felváltva használtam. Véleményem szerint, bár sajtósággal szembe fordítottam a témát, a két kifejezés között ellentmondás van. Az embernek nem „etikája”, hanem magatartása, viselkedése van, amelyet a zavartalan működéshez szabályozni kell. A Springer Hungarica Kft. 1996-ban megjelentetett SH atlasz *Filozófia* kötetében a következőket olvashatjuk etika címszó alatt: „Az etika alapkérdéseinek középpontjában a jó áll, amely az ember cselekvését és magatartását hivatott meghatározni. Célja az, hogy metodikailag alátámasztott alapelveket biztosítson a helyes, értelmes és ésszerű cselekvés és (társas)élet számára. Az etika alapelveinek és megalapozásának általánosan érvényesnek és az értelem által elfogadhatónak kell lennie, éppen ezért az érvényben lévő erkölccsel szemben fölérendelt, kritikai nézőpontot foglal el.”

A magatartási kódex antropológia szempontjából történő megközelítésénél elsőként az ember természetének megismerésére kell törekednünk. „Az általános emberi meghatározások keresése az ember önmegismerését, a világban betöltött helyének megvilágítását szolgálja (összehasonlítva az élő természet többi részével), és gyakorlati vonatkozást nyer egyrészt az értelmes önmegvalósítás, másrészt az emberhez méltó társadalom kialakításának értelmében” (i. m. antropológia címszó alatt). Az előzőekből azt a következtetést kívánom levonni, szerencsésebb, ha a „magatartási kódex” kifejezést használjuk a leendő büntetés-végrehajtás területén dolgozók követendő magatartási normáinak elnevezésére. Ezt alátámasztja az is, hogy az ENSZ-közgyűlés határozata szintén a „magatartási kódex” kifejezést használja.

Egy vidék, egy ország lakosságának kultúrája vegyes képet mutat, hiszen egy-egy te-

riületen más-más népcsoport él vagy élhet. Mégis, normális esetben vannak olyan általános érvényű etikai normák, melyek minden népcsoport számára elfogadhatóak, követésükkel elérhetik a „jót”, azaz a harmonikus együttélést. Úgy is lehet fogalmazni, hogy az etika az emberi cselekvés helyes – azaz jó – útját mutatja meg, illetve jelzi a helytelen, tehát rossz irányt. Mindezek az általános etika körébe tartoznak.

Az általános etikai alapelveken túl felmerülhet a kérdés, hogy az egyes szakterületeknek lehet-e „szaketikája”. Logikus következtetéssel eljuthatunk oda, hogy meg kell állapítanunk, az általános etika képtelen bizonyos speciális foglalkozások, hivatások erkölcsi jelenségeit, dilemmáit elemezni, értékelni és magatartási szabályait kidolgozni. A „szaketikának” kell tehát az egyes foglalkozások, hivatások gyakorlóinak etikai alapelveit kidolgozni. Egy-egy foglalkozás magatartási kódexének összeállítása szerteágazó feladatrendszerrel jelent. A kódex elkészítését meg kell hogy előzze az adott foglalkozás erkölcsösségének, moráljának etikai elemzése, az erkölcsi konfliktusok forrásának feltárása, az erkölccsel kapcsolatos igények számbavétele, a különböző érdekek és a személyiséghez fűződő jogok feltérképezése, és a kódexhez csatlakozók, azt elfogadók egyetértésére történő törekvés. Az egyes „szaketikák” – és ez nem lehet kétséges – egyes érzékeny területek erkölcsi kérdéseivel foglalkoznak, társadalmi igényt elégítenek ki és olyan társadalmi szükségletre reagálnak, amelyekre az általános etika nem tud válaszolni.

A mások által már feltett kérdésre, hogy kell-e büntetés-végrehajtási etikai kódex, egyértelmű a válasz: kell! Csóti András módszertani főigazgató, a már előzőekben említett tanulmányában többek között aggodalmának adott kifejezést azzal, hogy a kódex terjedelmének nehéz határt szabni: ha a kódex 512 pontból állna, biztosan oda kíváncskozna még az 513. pont is. Ebből az alaptól kiindulva, úgy hiszem, itt ne „pontokban” gondolkozzunk, hanem „területekben”, amelyek száma, úgy vélem, könnyebben „kordában” tartható.

Véleményem szerint elfogadható az álláspontom akkor, ha azt állítom: amit már egy-

szer feltaláltak, azt nem kell még egyszer feltalálnunk. Két-három éve a kezembe akadt a Független Pedagógus Fórum által közreadott „etikai kódex”, amely alappal hiszem, hasznos ismereteket nyújt a mi magatartási kódexünk felépítéséhez, sőt, mivel emberek kezelését-nevelését bízták ránk, egyes tartalmi jegyeinek átvételét is lehetővé teszi.

A büntetés-végrehajtási dolgozók magatartási kódexének az legyen a célja egyrészt, hogy a szakmai közmegegyezésen alapuló követendő magatartási szabályok elfogadása, valamint az ezekkel történő azonosulás révén erősítse a büntetés-végrehajtási szervezet belső összetartozását, és ezáltal a társadalmi megbecsültségét, és igazodási pontokat adjon olyan helyzetekben, amelyek nem szabályozhatók pusztán jogi eszközökkel.

Másrészt a büntetés-végrehajtási szervezet fogalmazza meg követelményeit a másik oldal, tehát a társadalom igényeit illetően is: azokat a jogos igényeket, amelyek teljesülése elengedhetetlenül szükséges a magatartási normák maximális betartásához.

A kívánt két cél egyidejű elérése esetén várható a büntetés-végrehajtási hivatás tekintélyének kívánatos és joggal megérdemelt növekedése.

Elképzelésem szerint a pedagóguskódexből átvett, és átdolgozott, csoportosított magatartási területek a következők lehetnek a „mi kódexünkben”:

1. a bv. magatartási kódex érvényességi köre,
2. a bv. tisztviselő helye a társadalomban,
3. munkája és személyisége,
4. a bv. tisztviselő életpályája,
5. képzése és továbbképzése,
6. egészségügyi és életkörülmények,
7. jogok és kötelességek a szolgálati helyen,
8. kapcsolat a fogvatartottakkal,
9. kapcsolat a fogvatartottak hozzátartozóival,
10. egyéb szakmai kapcsolatok,
11. további magatartási követelmények, így a tudományos kutatás, kísérlet etikai elvei, nyilvánosság előtti és közszereplés stb.,
12. a büntetés-végrehajtási tisztviselők munkájának ellenőrzése és értékelése.

Az előzőekben felvázolt területek most már csak arra várnak, hogy közmegegyezésen alapuló tartalommal töltsék ki azokat.

Korábbi írásaimban már foglalkoztam az intézetünkben tapasztalható szemléletváltással, így nem okozott senkinek sem nehézséget az, hogy a „tartalmat” megkeresse, igazi, alkotó vitát követően a kódex keretébe helyezze. Az öt tagból álló kis munkacsoport már megkezdte tevékenységét és a közelmúltban fejezte be. Ekkor készült el a kódex elfogadható, vitára, közmegegyezésre ajánlott szövege.

A munka még nem fejeződött, nem is fejeződhetett be. Az igazi munka csak most kezdődik, hiszen a kódex nyitott, alakítható, szűkíthető-bővíthető, de el nem vethető. A bv. szervezet személyzetétől függ, hogy közmegegyezéssel azon kevesek sorába kerüljön, akik már önként vállalt magatartási kódexszel rendelkeznek.

Miskoff Mihály